

ÇAĞDAŞ SAĞLIK KAVRAMI VE SAĞLIK MESLEKLERİ EĞİTİM PROGRAMLARI

Prof. Dr. Perihan VELİOĞLU

*İ. Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu
Öğretim Üyesi*

Konuşmama son derece zamanlı ve gerekli bir konuyu tartışmaya açtıkları için Halk Sağlığı Anabilim Dalı ve Kongre Başkanı Sayın Prof. Dr. Övat Güray'ın şahsında Bilimsel ve Düzenleme Kurulları Sayın Üyelerini tebrik ederek başlamak istiyorum. Ayrıca beni davet ettikleri için de teşekkürlerimi sunuyorum.

Kongremizin esas temasını yansıttığı kadar, Avrupa Bölgesi Ülkelerinin ve dolaşımı ile ülkemizin ortak amacı olan "2000 yılında Herkese Sağlık" hedefine ulaşmada, sağlık personelinin örgün ve sürekli eğitimi en önemli konulardan biridir. Alma Ata konferansında ülkelere önerilen hususlar arasında temel sağlık hizmetlerindeki işlevlerine yönelik, her kategorideki sağlık çalışanı için teknik rollerinin, destek becerilerinin ve davranışlarının tanımlanması tavsiye edilmiştir. Özellikle de hekim ve hemşirelerin topluma hizmet etmek üzere sosyal ve teknik açıdan motive edilerek eğitilmesi; eğitimin alan çalışmasını kapsamı ve sağlığın öğreticilerinin yetiştirilmesine özen gösterilmesinin önemine işaret edilmiştir. Bu harekete tıp, hemşirelik, diş hekimliği, eczacılık ve diğer sağlık disiplinlerinin eğitim kuruluşları katılmışlar ve eğitimlerini "temel sağlık hizmetleri" doğrultusunda değiştirmeyi kabul etmişlerdir.

Avrupanın 32 ülkesinin tarihlerinde ilk defa, kendi politik doktrinlerini, kültür farklılıklarını bir yana bırakarak sadece sağlığı değil, yaşamın niteliğini etkilemek ve insanın gelişimine yönelik ortak bir karara vurduran bu yeni kavramın anlam ve önemi nedir?

Herkese sağlık kavramı, sağlığın sadece sağlık hizmeti olmadığını, eğitim, kültür, ekonomi, ulaşım, iletişim, bilgilendirme ve tarım gibi sektörlerin de önemli faktörler olduğunu vurgulayarak sağlığa kapsamlı bakış açısı getirmiştir.

Daha ileri giderek diyebiliriz ki, 2000 Yılında Herkese Sağlık Hedefine erişebilmek için devlet, hükümet, belediyeler, üniversiteler, tüm mesleki kuruluşlar, okullar, aileler ve evlerle tek tek savaşmak ve yeni biçimli bir sağlıklı yaşam yaratmak için strateji ve kaynakları bu doğrultuda seferber etmek gerekmektedir.

Herkese sağlık politikalarının, yeni gelişmelere dönüştürülebilmesi dört temel hamlenin yapılmasına bağlıdır. Bunlar:

- Daha sağlıklı yaşam biçimlerinin yaratılması.

- Sağlıklı bir çevrenin sağlanması.
- Temel sağlık hizmetlerine sistemli bir yapı kazandırılması, devamlılığının güvenceye alınması ve sağlık bakımı ile ilgili yeni teknolojilerin bu açıdan değerlendirilmesi.
- Ulusal sağlık politikası planının değiştirilmesi, Herkese Sağlık İlkelerinin becerili bir biçimde uygulanmasını sağlayacak personelin yetiştirilmesi için sağlık personelinin eğitim programlarının değiştirilmesi (1).

Görülüyor ki uzun yıllar zihinleri işgal etmiş olan, çeşitli kategorilerdeki sağlık personelinin eğitim programlarında reform yapılması gereği, şimdi bu yeni anlayışın ışığında zorunlu hale gelmiştir.

Tıp ve diğer sağlık bilim disiplinlerinin ders programlarının tedavi edici sağlıktan, koruyucu sağlığa ağırlık verilmek üzere değiştirilmesi gereğini kabul ettikten sonra, ortaya çıkan iki önemli soru bu **mesleki eğitimin niteliğinin ne olacağı ve programların nasıl planlanacağıdır**. Eğitim programı içinde Halk Sağlığı Eğitimi nasıl olmalıdır sorusunu konunun uzmanlarına bırakıp, ben yukarıda açıkladığım iki konuya kısaca değineceğim.

Mesleki eğitiminde gereksinim ve üzerinde durulması gereken şey derin, kapsamlı ve dengeli bir eğitimin sağlanabilmesidir. Üç temel disiplin olan biyolojik bilimler, sosyal bilimler ve humanistik değerleri içeren kültür konularını özümlemeden, meslek sahibi olmak ya da bir alanda uzmanlaşmak tutarlı bir yol değildir.

Bu temel bilimler ve kültürel konular meslek öğretiminin üzerine kurulacağı esas temellerdir. Fakat maalesef bugün yurdumuzda, sağlıkla ilgili alanlarda eğitim gören hekim ve hemşire olanlar mesleklerinin kültürel sonuçları ile pek az ilgilenmektedirler. Bu davranış onların daha anlamlı bir yaşam sürdürmesini ve topluma daha yararlı ve etkili hizmet görmesini engellemektedir.

Yeni sağlık kavramı, mesleki eğitimde ulaşılmak istenen sonuçlar, her meslektaşın yerine getireceği özel işlevler, bireysel nitelikler ve toplumsal bilinçlilik yönünden tanımlayarak değerlendirmeye zorlamaktadır. Çağımızın eğitim programlarında bilim ve teknolojiye verilen önemi kimse tartışamaz. Çünkü bilim, gerçekte zihinleri aydınlığa kavuşturan, görüş açısını genişleten bir disiplindir ve mesleki eğitimin temel taşlarından biridir. Ancak, sosyal bilimler, kültürel konular ve fiziksel bilimler arasındaki denge birbirlerinin aleyhinde işlemeyecek şekilde düzenlenmelidir. Bilimsel araştırma yaşadığımız dünyayı anlamamız için gereklidir. Fakat bilim ve araştırmanın sonucu ortaya çıkan yeni bulguların, insanlığın mutluluğu ve refahında kullanılması, ancak insan yaşamına anlam kazandıran değerler açısından yorumlanmaları ile mümkündür. Bu açıdan bakıldığında, amacının doğrudan insanın sağlığı ve mutluluğunda odaklandığı sağlık meslekleri olanaklı bir konumdur.

Kuşkusuz meslek eğitiminin önemli bir bölümü kaçınılmaz olarak özeldir. Ancak bu uzmanlık ne kadar dar alanı kapsarsa kapsasın, günümüzde bilgi birikimi o kadar fazladır ki öğrenciye ihtiyacı olan tüm bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak olanaksızdır. Şu halde mesleki eğitimin amacı öğrenciye sadece bilgi aktarmak olmayıp, onda yaşam boyunca daha çok öğrenmek isteği uyandırmak ve yaratıcı potansiyelini aktive edici yönde odaklanmalıdır. Buna ek olarak, "2000 Yılında Herkese Sağlık" hedefi sağlık bilimleri temel eğitim programlarına liderlik, yönetim, öğretim bilim ve san'atlarının başlangıç bilgi ve becerilerini kapsayacak, davranış kazandıracak öğrenim deneyimlerinin yer alması zorunluluğunu da getirmektedir. Toplumun sağlık sorunlarının teşhisi, kişilere sağlıklı olma bilincinin verilmesi, sağlık öğretimi ve ekip çalışması gibi görevler, koruyucu sağlıkla ilgili ilke ve yöntemlerin şimdikinden farklı ve ağırlıklı bir biçimde öğretim ve öğrenimini gerektirmektedir.

İkinci husus olan Eğitim Programlarının planlanması ve geliştirilmesine gelince:

Sistematik bir inceleme alanı olarak planlama ve geliştirme genel ilkeler ile uygulama alanı arasında bir "via-media" teşkil etmekte ve ilkelerin uygulamaya konabilmesi için "niçin", "ne", "nasıl", "ne oldu" sorularına yanıt aramaktır.

Program geliştirme, bilimsel dayanakları olan ve teknik süreçlerden yararlanan bir araştırma çabasıdır. Devamlı ve kapsamlı bir çaba. Bu nedenle eskiden pedagoji üzerine yapılmış "bilim mi yoksa teknik mi?" türünden tartışmalar, modern eğitim anlayışı için ne kadar gereksizce, program geliştirme alanı içinde o kadar geçersizdir; zira bilimsel yaklaşıma dayanmayan bir program anlayışının, konu pazarlığı sonucu gelişen yamalı bohça ile sonuçlandığı, derslerin ayrıntılı listesi "müfredatı" anlayışından, bir türlü davranış geliştirmeye yönelen dinamik bir program anlayışına götürmediği görülmektedir (2).

Temel ve uygulamalı dallarda çalışarak araştırma-geliştirme yolu ile içinde bulunduğu topluma ışık tutan, yol gösteren üniversiteler kendi gelişimini araştırma-geliştirme sorunu olarak görmekten çok, oturum ya da oturularda çözümlenecek, üniversite içi eğitimlerinin ve mantığının rastlantusal biçimde oluşturacağı statik bir konu olarak görmektedir.

Laboratuvarlarında, değişkenleri büyük bir titizlikle denetim altına alan, bulgularını hassas analizlerden geçirip sunan bilim adamı, üyesi olduğu kurumun ülkedeki gelişimini bir araştırma yaklaşımı içinde ele alırsa, ülkesinin uzman gücünün yetiştirilmesini sağlam temellere dayandırmış olacaktır.

Ülkenin en üstün nitelikte insan gücünü yetiştirecek fakülte ve yüksekokullarının eğitim programları, bazı derslerinin çıkarılması, bazılarının eklenmesi gibi geliş güzel bir faaliyet olarak görülemez (3).

Sonuç olarak sezi ve deneyime değil, fakat bilimsel araştırmaya dayalı olarak geliştirilecek yeni programın:

- Toplumun sağlık ihtiyaç ve sorunları, 2000 yılında herkese sağlık hedefinin işaret ettiği istemler, sağlık personelinin niteliği, öğrencinin yetenek ve ihtiyaçlarının ışığında amaçların saptanması.
- Saptanan amaçlara ulaştırıcı öğrenim deneyimlerinin tanımlanması.
- Saptanan içeriğin verilme biçiminin yani yöntem ve tekniklerinin kararlaştırılması ve
- Uygulamaya konulan ders programının hedef, içerik ve yöntemlerinin amaca ulaştırılıp ulaştırılmadığının devamlı ve sistematik değerlendirilmesi aşamalarını içermesi gerekir.

O zaman mesleğin her bir bilim alanı ve özellikle de Halk Sağlığı eğitimi programında yerini gerektiği ölçüde alacaktır.

KAYNAKLAR

1. **Guilbert, J. J.:** Educational Handbook for Health Personnel. W.H.O. Offset Publication, Geneva, (1981).
2. **Varış, F.:** Eğitim Program Geliştirme, "Teori ve Teknikler". Sevinç Matbaası, Ankara, (1971).
3. **Veliöğlu, P.:** Hemşirelikte Bilimselleşmeye Doğru. Bozak Matbaası, İstanbul, (1985).